

ст. 78 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»), – до військово-цивільних, військових адміністрацій населених пунктів, районів і областей.

Отже, електронні петиції в умовах воєнного стану є важливим елементом в комунікації суспільства з владою, що актуалізує зміну й удосконалення вимог щодо звернень, розвитку законодавства й упорядкування кількості голосів у певних адміністративно-територіальних одиницях та архівів е-петицій загалом.

Список використаних джерел:

1. Petition. URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/petition> (accessed: 21.05.2022).
2. Петиція № 22/142862-еп «Свробаченя–2023». URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/142862> (дата звернення: 22.05.2022).
3. Петиція № 22/143102-еп «Присвоїти дорослим, яким на момент вторгнення РФ вже виповнилося 18 років статусу «дорослий війни» та призначити щомісячно фінансову допомогу позиттєво». URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/143102> (дата звернення: 22.05.2022).
4. Платформа електронної демократії. URL: <https://petition.e-dem.ua/sumy> (дата звернення: 22.05.2022).
5. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету URL: <https://petition.city.kharkov.ua/uk/petition-list.html?status=pending> (дата звернення: 22.05.2022).

Ключові слова: електронна петиція, пряма демократія, воєнний стан, звернення громадян, місцеве самоврядування.

Key words: electronic petition, direct democracy, martial law, citizens' appeals, Local Self-Government.

ОСТАПЕНКО АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА

*Національний університет оборони України імені Івана Черняховського,
старший науковий співробітник*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОГолошення СТАНУ ВІЙНИ

З початком повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України предметом жвавої дискусії стало питання актуальності та доцільності оголошення стану війни.

Оголошення стану війни є категорією міжнародного права – юридична, дипломатична процедура в міжнародній політиці, яка полягає в офіційному, в установленому порядку, повідомленні однією державою іншій про припинення між ними миру та перехід у стан війни. Однією з особливостей введення стану війни є те, що відповідно до Гаазької

конвенції 1907 р. (Україна є її учасником), воєнні дії між державами не повинні починатися без попереднього і недвозначного попередження у вигляді мотивованого оголошення війни або у формі ультиматуму з умовним оголошенням війни [1].

Оголошення війни відбувається: шляхом звернення вищих органів влади до власного народу; шляхом звернення до народу або уряду держави-противника; шляхом звернення до світової спільноти. Про стан війни необхідно одразу повідомити нейтральні держави [1]. Оголошення війни, навіть якщо воно не супроводжується власне воєнними діями, означає початок юридичного стану війни і має певні правові наслідки для всіх воюючих сторін.

Згідно з визначенням агресії, прийнятим 29-ю сесією Генеральної Асамблеї ООН у 1974 р. [2], оголошення війни не є актом самозахисту для агресора і не може вважатися фактом, що перетворює незаконну війну на правомірну (відповідно до статті 51 Статуту ООН [3]). Початок війни без її оголошення є обставиною, що обтяжує та підвищує відповідальність агресора.

Оголошення війни, навіть якщо воно не супроводжується власне воєнними діями, означає початок юридичного стану війни (звернення президента РФ до своїх громадян, замасковане під «визвольну спеоперацію» по суті можна розглядати як умовне оголошення війни Україні). У той час як акт агресії це у будь-якому випадку здійснення активних дій (можуть здійснюватися без оголошення війни), перелік яких визначено у Резолюції Генасамблеї ООН 1974 року [2].

Оголошення стану війни є задокументованим актом підтвердження факту війни. Стан війни сам по собі не є особливим правовим режимом (на відміну від воєнного стану) не створює спеціальних прав і обов'язків для відповідних суб'єктів на внутрішньодержавному рівні.

Юридичне підтвердження факту не створює самого факту, а лише його засвідчує. Г. Маляр неодноразово звертала увагу, що «не треба приймати закон чи указ, який би спеціально підтвердив, що йде війна, війна визнається війною по факту» [4].

З метою відсічі збройної агресії з 24 лютого 2022 року Президентом України було введено в дію ряд актів надзвичайного правового регулювання, зокрема серед них: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затверджений Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX; Указ Президента України від 24.02.2022 № 65/2022 року «Про загальну мобілізацію», затверджений Законом України від 03.03.2022 № 2105-IX; Указ Президента України від 24.02.2022 № 70/2022 року «Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 24.02.2022 «Про введення в дію плану оборони України та Зведеного плану територіальної оборони України»; Указ Президента України від 24.02.2022 № 66/2022 року «Про використання Збройних Сил України та інших військових формувань», схвалений Законом України від 03.03.2022 № 2106-IX.

Тобто, главою держави було використано весь арсенал повноважень, наданих йому Конституцією України [5], з метою захисту держа-

вного суверенітету та відновлення територіальної цілісності України, окрім оголошення стану війни.

Положення пункту 19 частини 1 статті 106 Основного Закону уповноважує Президента України «вносити до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та у разі збройної агресії проти України приймати рішення про використання Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань» [5]. Саме така граматична конструкція з'явилася у Конституції України після внесенням змін у даний пункт відповідно до Закону України від 21.02.2014 № 742-VII. Варто згадати, що попередня редакція пункту 19 частини 1 статті 106 мала такий зміст: «вносить до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни та приймає рішення про використання Збройних Сил України у разі збройної агресії проти України». На перший погляд звичайна «гра слів», але завдяки їй створено зовсім нове смислове навантаження, що суттєво змінює повноваження Президента України щодо прийняття надважливих рішень і, відповідно, впливає на правові наслідки таких рішень. Нова редакція даного пункту наділяє главу держави правом на використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії без оголошення стану війни.

Отже, з 2014 року діє оновлена конституційна норма щодо оголошення стану війни, однак положення статті 4 Закону України «Про оборону України» [6] (які закріплюють механізм прийняття рішення Президентом України з метою відсічі збройної агресії проти України) станом на сьогодні не приведені у відповідність з Конституцією України. Аналіз змісту норм статті вказує на нерозривне поєднання рішення глави держави про мобілізацію, про введення воєнного стану, про застосування Збройних Сил України та інших військових формувань з внесенням Президентом України подання до Верховної Ради України про оголошення стану війни. День і час припинення стану війни прямо пов'язаний із закінченням воєнного часу, відповідно до частини 3 статті 4 цього закону.

Відтак, необхідно підсумувати, що стаття 4 Закону України «Про оборону України» не містить альтернативних варіантів на оголошення стану війни та носить зобов'язальний характер.

В міжнародному праві розрізняють поняття «закінчення стану війни» і «припинення воєнних дій». Воєнні дії між державами можуть припинятися укладанням перемир'я або капітуляцією однієї з них. Перемир'я – це тимчасове припинення воєнних дій на умовах, узгоджених воюючими сторонами. Капітуляція – це припинення воєнних дій на умовах, продиктованих переможцем, у результаті чого держава (держави) однієї з воюючих сторін втрачає верховенство або воно істотно обмежується. На відміну від загального перемир'я під час капітуляції переможена сторона втрачає навіть формальну рівність із переможцем, за винятком почесної капітуляції. Як правило, ні перемир'я, ні капітуляція не означають автоматичного припинення стану війни. Для припинення стану війни необхідні: видання акта

(одностороннього або двостороннього) про припинення стану війни (наприклад Указ Президії Верховної Ради СРСР 1955 р. про припинення стану війни між СРСР і Німеччиною); укладання мирного договору (наприклад мирний договір між СРСР та Італією 1947 р.) [7, с. 15].

Враховуючи, що Україна є підписантом Статуту ООН [3] і зобов'язалася вирішувати конфлікти мирним шляхом, у той же час зберігаючи право на самозахист у разі здійснення акту агресії проти неї, цілком можна припустити, що норми національного законодавства про оголошення стану війни втрачають свою актуальність в умовах сьогодення. Більше того, їх закріплення у теперішньому вигляді створюють правову неоднозначність щодо процедури прийнятих відповідних рішень керівництвом держави. Разом з тим, закінчення (скасування) воєнного стану юридично не дорівнює припинення стану війни.

З огляду на зазначене, можна зробити висновок, що з врахуванням сучасних принципів безпекової політики у світі та гібридного характеру збройних конфліктів, актуальності набуває питання перегляду законодавчих норм щодо підстав та порядку оголошення стану війни, або доцільності їх закріплення (виключення) в національному законодавстві як окремої юридичної категорії.

Список використаних джерел:

1. Гагская Конвенция о законах и обычаях сухопутной войны от 18 октября 1907 года. Договор с приложением: Положение о законах и обычаях сухопутной войны. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/hague-convention-iv181007.htm>
2. Определение агрессии: Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 3314 (XXIX) от 14 декабря 1974 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74
3. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010/ed20050916
4. Малир Г. В. Для підтвердження факту війни не потрібні спеціальний закон чи указ. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3435428-dla-pidtvrdzenna-faktu-vijni-ne-potribni-specialnij-zakon-ci-ukaz-malar.html>
5. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР/Відомості Верховної Ради України. 1996 р. № 30. Ст. 141.
6. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
7. Кириченко С.О., Лобко М.М., Семененко В.М. Щодо питання правового режиму воєнного стану і стану війни. *Наука і оборона*. 2019. № 2. С. 9–16.

Ключові слова: стан війни, воєнний стан, збройна агресія, повноваження Президента України, сфера оборони.

Key words: state of war, martial law, armed aggression, powers of the President of Ukraine, sphere of defense.